

Mar endins

Fa més de dos anys que el valencià Rafael Calatayud va desaparèixer en aigües canàries. L'últim dels enigmes que envolten el succés està en mans d'una jutgessa acusada de cometre irregularitats anteriors en el famós cas Maxwell.

Pep Calatayud arriba sempre tard, després de treballar, a la casa que comparteix amb els seus pares a Catarroja (l'Horta). Quan es lleva l'uniforme de la policia local davant l'espill, no pot evitar pensar com era tot abans d'aquell dia. Aquell dia: dues paraules que sonen mortificades, com un anatema transtornat. El 2 de setembre de 1991, quan el seu germà menor Rafael es va esfumar en aigües de l'Atlàntic, va començar per a la família Calatayud una trajectòria d'envelliment, de decepcions i de nits d'insomni desolat. És el verí del dubte. Perquè al voltant del succés, només dubtes, interrogants i misteri han anat emergint amb el pas del temps.

Un accident incert. Els pares de Rafael intenten reobrir el cas de la desaparició del seu fill, que el jutjat número 3 de Granadilla (Tenerife) va donar ràpidament per tancat. Però la jutgessa Isabel Oliva, que ja va obstaculitzar el desenvolupament de la instrucció de la causa de la mort del magnat de la premsa anglesa Robert Maxwell, les despulles del qual van ser trobades en espai marítim de Tenerife, es nega, contra dret, a enviar les diligències del procés a Jesús Sancho Tello, advocat dels Calatayud, sense les quals no pot reobrir-se el cas. És l'últim element d'una salmòdia de barreres i contradiccions per poder aclarir una situació aturada dins d'un atzucac d'incògnites.

L'inici de tot va ser traçat en un dia de platja. El catarrogi Rafael Calatayud, de vint anys d'edat, vivia des de feia temps a Tenerife, on havia emigrat per treballar com a trompetista en l'orquestra de Lucio Martí, que amenitzava les nits turístiques de l'hotel Mediterranean Palace. Rafael, a qui el seu professor de música a València, Fernando Manzanque, defineix com "un xic de comportament senzill i sense complicacions", sovintejava als matins la platja de Médano, però no s'atrevia a banyar-se lluny de la vora, perquè, segons ha declarat als mitjans de comunicació la seua ex-nòvia, una guàrdia de seguretat canària anomenada Carmen Isabel, "nadava com un gosset, amb molta cura. A penes sabia defensar-se sobre l'aigua, li feia por i respecte". El dia 1 de setembre Rafa-

el va acudir a navegar en un bot pneumàtic amb Agustí Tomàs Quiles, un company de treball també valencià, a la platja de Las Tejitas, zona poc agradosa de potent onatge on la mar acostuma a lluir violència i desconeguda per a Rafael. Segons testimonis, aquella jornada els dos joves van estar a punt d'ofegar-se per problemes amb les ones i els corrents atlàntics. De retorn a l'hotel, Rafael va telefonar els seus pares, i els va dir que havia decidit tornar a València perquè ja no suportava més la vida a l'illa. No obstant això, no els transmetia un missatge d'alarma, sinó de cansament. Passà la nit entre interpretacions musicals de melodies romàntiques, i, l'endemà, es van iniciar els jeroglífics. Segons el testimoni d'Agustí, ell i Rafael van decidir de retornar a Las Tejitas amb el mateix bot del dia anterior per nadar sota l'aigua. Sobtadament, una ràfega de vent empentà l'embarcació de plàstic fins a centenars de metres de la vora. Agustí va declarar que es va esglaiar profundament i va dir al seu company que havien d'abandonar la barca i nadar fins la platja. Però Rafael s'hi va negar, argumentant que l'embarcació era prestada i que l'havia de retornar, i que preferia quedar-s'hi perquè a més a més estava cansat. Aleshores, va prestar les aletes de natació subaquàtica a Agustí perquè aquest poguera arribar prompte a la vora i demanar ajuda. I Agustí va fugir, mentre Rafael es perdia en l'oblit. Era el comiat del músic: un solo compost en alta mar. Des d'aquell moment no ha tornat ningú a saber res del jove.

En aquest punt arriba el conflicte. Perquè els testimonis que asseguraven en un primer instant que havien presenciat els elements de la història de la manera com els retrata Agustí van variar més tard les declaracions i van dir que en realitat els semblava haver vist una embarcació i persones, però que no van observar res perquè un núvol de pols ocultava la visió. Només ombres entre una capa humida. El company de Rafael tardà hores a posar-se en contacte amb un pescador i advertir-lo del fet. Aquest va embarcar-se per trobar el naufrag, però ni el jove ni l'embarcació apareixien enlloc. Després avisaren la Creu Roja, la Guàrdia

El cas de la desaparició del músic catarrogi de vint anys Rafael Calatayud no deixa de plantejar interrogants i dubtes enrarits. Agustí Tomàs Quiles, qui s'identifica com a principal testimoni del succés, ha modificat cada una de les seues declaracions. Aquells amics de Rafael que manifestaren en un principi el desig de parlar sobre el cas han anat construint a poc a poc un silenci esquiu i hermètic. Mentrestant, la família Calatayud (foto) coneix de primera mà el significat del concepte desesperació.

Civil i el servei d'ajuda de la Marina. "Quan l'helicòpter de rescat va decidir de començar la recerca del meu germà –declara Pep Calatayud–, ja havien passat més de dotze hores des que havia desaparegut. Els equips de salvament s'ho van prendre amb una calma inquietant, i la descoordinació fou evident." La família es va traslladar a Tenerife bon punt les autoritats de l'illa els van comunicar la desaparició, i va continuar amb els seus mitjans la recerca llogant avionetes i helicòpters. En paraules de José Calatayud, pare de Rafael, "les operacions de rescat van durar pocs dies, amb un sol helicòpter de la Guàrdia Civil durant dues hores diàries. Ens deien que no tenien més mitjans. Però quan, al novembre del mateix any, hagueren de cercar Robert Maxwell a la mateixa zona, usaren tres helicòpters, un avió i un bon nombre de vaixells de vigilància. També en la desgràcia existeixen les classes."

Les maniobres de recerca pagades per la família i els continus viatges de Catarroja a Tenerife han abocat els Calatayud, de classe mitjana, a una situació crítica, perquè a més José,

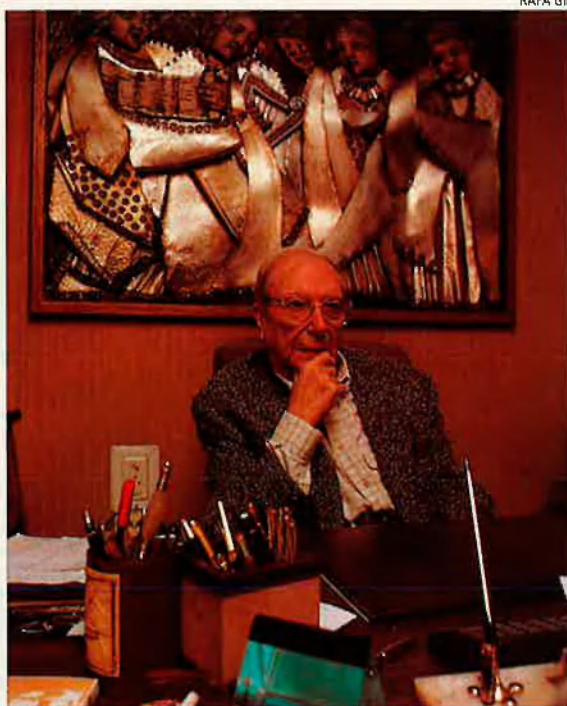
el pare, no té treball des de fa mesos. Humiliats perquè la justícia va donar el cas per sobresegit als tres dies de la desaparició, han intentat des d'aleshores trobar elements que puguin aclarir la trama. Segons pescadors canaris, és impensable que el cos d'un ofegat en Las Tejitas no emergeixca de l'aigua, de la mateixa manera que l'embarcació, a causa dels incessants corrents que flagel·len la platja. Abelia Garcés, mare de Rafael, va parlar amb Agustí i amb el seu pare en els dies posteriors a la desaparició del seu fill: "Es van mostrar molestos perquè jo vaig preguntar què va passar el 2 de setembre de 1991. Em van dir que no trobaríem mai el Rafael, i que els deixàrem estar per sempre. Si ja em sentia agonitzar, ells em van convertir en el que sóc ara: una dona morta i desesperada."

El paper de la jutgessa. Els companys de feina que se suposava que eren els millors amics de Rafael, també valencians, han tornat a la península i es neguen a mantenir cap conversa amb els pares del desaparegut. L'antiga nòvia de Rafael diu que només parlarà davant

dels tribunals si és que la família Calatayud aconsegueix que s'arribe a celebrar un judici. Agustí i el seu pare, que també treballava al Mediterranean Palace, foren despatxats del treball i han tornat a Vilanova de Castelló, el seu poble. Mantenen un silenci que només es va veure trencat en un acarament tens que van establir amb els Calatayud en el programa de TVE *Quién sabe dónde?* Complicant més la troca de la història, Agustí va tardar tres dies a retornar el cotxe de Rafael, que havia utilitzat després de la desaparició perquè tenia les claus

guardades amb l'equipatge de platja que havien deixat en la sorra abans d'utilitzar el bot pneumàtic. Quan un familiar va tornar el vehicle als Calatayud, trobaren amagada al maleter una samarreta de Rafael tacada de sang. El jutjat de Granadilla no la va admetre com a prova quan els pares li la van enviar.

Sense trobar eixida, els pares decidiren, doncs, posar-se fa uns mesos en mans del cèlebre lletrat criminalista Jesús Sancho Tello, qui s'ha entrevistat amb Agustí i amb el seu advocat i ha visitat Tenerife per parlar amb possibles testimonis dels fets, entre ells la propietària d'una gelateria que en un primer moment va assegurar que havia vist el succés i després se'n va desdir. "Tots els implicats —opina Sancho Tello— menteixen contínuament. Agustí ha canviat les seues declaracions incomptables vegades, i com ell, els altres que asseguraven que sabien algun detall. No crec que hi haja una mala fe explícita, però crec sense cap dubte que estan ocultant moltes coses." Sancho Tello no pot reobrir el procés si no té en mà el sumari que la jutgessa Isabel Oliva li nega: "atemptant contra la llei, la jutgessa no envia les diligències, cosa a la qual està obligada. No es posa mai al telèfon, al·legant que té depressions. De fet, ara està de baixa. És una persona molt conflictiva que es troba sancionada per fer ús particular d'un helicòpter reservat als serveis d'urgència de la Guàrdia Civil." Informat del cas, el ministre de Justícia espanyol, Juan Alberto Belloch, ha enviat una carta a l'Ajuntament de Catarroja en què aconsella de comunicar l'actuació de la jutgessa al Consell General del Poder Judicial, que és l'òrgan que ha de prendre mesures. "Però el procés d'actuació,

RAFA GIL

El lletrat criminalista Jesús Sancho Tello, representant de família Calatayud, opina que tots els implicats en l'afer no delixen de mentir. Per Sancho Tello, "és un cas ombrívol on ningú no diu la veritat". La jutgessa canària Isabel Oliva dificulta la intenció de l'advocat de reobrir el procés.

desgraciadament preveig que serà lentíssim", afirma Sancho Tello.

Isabel Oliva ja va entrebancar amb irregularitats la instrucció del cas Robert Maxwell, que li corresponia per haver aparegut el cos del jerrarca de la informació en l'espai marítim que pertany al seu jutjat. Segons Nieves Suárez, periodista del diari canari *Jornada*, "la jutgessa va permetre que els familiars de l'empresari Maxwell entraren en el iot, decisió agosarada i sorprenent, perquè podia facilitar la destrucció de proves. En cap moment va precintat la nau. A més va donar ordre de colpejar els periodistes i fotògrafs que s'acostaren al vaixell, i va deixar que aquest llevava l'àncora als pocs dies de començar les investigacions. Tot plegat va condemnar al fracàs la tasca de la policia." Pel que fa al conflicte dels Calatayud, Suárez afegeix: "Era presumible que tindrien problemes amb aquesta jutgessa. Ningú no sap per què no permet que es pugui reobrir el cas, i molts sospiten que amaga claus determinants." La desaparició de Rafael ha tingut un enorme impacte en Canàries, a diferència de la resta de l'estat, on el tema ha passat desapercebut. Segons la periodista, "cada setmana, el cas sembla més boirós. La platja on suposadament va succeir el que afirma Agustí és un lloc solitari on no s'aventura ningú a fer submarinisme, per la força de les ones i la sobtada profunditat de les aigües. En aquesta platja s'han detectat desembarcaments de droga, així com consum freqüent entre els qui la visiten. És un territori poc acollidor on sembla desconcertant que algú es decidisca a banyar-se." Nieves Suárez considera sospitosos el silenci i les reserves que envolten el tema: "L'única aportació nova que s'ha pogut conèixer és que Agustí, que tenia poca relació amb Rafael, no deixava d'anar darrere seu intentant fer amistat uns dies abans del succés, fet que estranyava molt al músic desaparegut. Pel que fa a la resta de possibles pistes, tothom calla o modifica les declaracions dites abans."

A Catarroja, la família Calatayud ha hagut de vendre algunes propietats per poder pagar els honoraris de l'advocat. Un compte corrent obert des de fa mesos sol·licitant ajuda només s'ha vist alimentat per cent mil pesetes. Els mitjans de comunicació no els fan gaire cas i el president Lerma no ha contestat la seua sol·licitud d'una entrevista per poder informar-lo del problema. Amb tot, pares i germà desitgen extraure forces del que sembla una eterna derrota: "Ens sentim sols i sense suport. Però encara tenim esperances de poder trobar viu Rafa, que aparega amnèsic en alguna part de l'illa, o que algú el tinga segregat. Però si alguna vegada ens quedem sense esperança, sempre ens quedarà l'obsessió i el turment que ens impulsa a voler saber què va passar aquell dia negre."

Joan M. Oleaque